

GALI-SALUT

LLENGÜES
I INTERCULTURALITAT
ALS CENTRES
DE SALUT

GALI-SALUT

GABINET
D'ASSESSORAMENT
LINGÜÍSTIC
PER A LA IMMIGRACIÓ

Número del projecte: FFI2009-07635

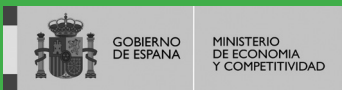
Títol del projecte: Lengua e inmigración: gramática comparada,
léxico y adquisición de L2. Teoría, descripción y aplicaciones

Dipòsit legal: GI. 303-2013

Materials elaborats per:

Mònica Barrieras Angàs, Lluïsa Gràcia Solé, Berta Crous Castañé, Alicia Baltasar
Bagué i Carla Ferrerós Pagès.

Amb la col·laboració de:

Els centres de salut de Catalunya són actualment lloc de trobada de persones que parlen un gran nombre de llengües. Sovint això comporta dificultats de comunicació, perquè no hi ha una llengua comuna entre professionals i pacients. En general tendim a pensar que es tracta únicament d'un problema de competència lingüística. Però les llengües també vehiculen interpretacions del món diferents, i això implica una altra mena de dificultats.

Amb aquest opuscle ens proposem cridar l'atenció sobre els problemes de comunicació relacionats amb diferències de categorització de diversos aspectes del món en català i en altres llengües. Perquè encara que la realitat (el cos humà o el temps, per exemple) sigui igual a tot el món i en totes les cultures, la manera de segmentar-la en categories, els elements que ens permeten d'entendre el món, no sempre coincideix.

Volem donar a conèixer als professionals de la salut alguns exemples d'aquestes diferències de categorització entre llengües, ja que poden ser l'origen de moltes dificultats de comprensió a les consultes. El nostre objectiu fonamental, doncs, és contribuir a una comunicació més efectiva i segura entre pacients i professionals en un context intercultural.

4 1. El cos humà

Tots tenim boca, nas, mans, braços... Però no tots veiem el cos de la mateixa manera. Es pot donar el cas que el català tingui una sola categoria allà on una altra llengua en té dues (o més):

CATALÀ	dit	
ANGLÈS	finger	dit de la mà
	toe	dit del peu

O, a l'inrevés, que algunes llengües tinguin una sola categoria allà on el català en distingeix més d'una:

MANDINGA	fàsá	nervi / vena / tendó / múscul
	júsú	fetge / cor
	búlú	extremitat superior (mà + braç)

PANJABI	ਮੂੰਹ (mūū)	cara / boca
	ਵਾਲ (vaal)	cabell / pèl

També és possible que una part del cos s'hagi categoritzat i denominat en una llengua i en una altra, no: en mandinga no hi ha cap paraula per a *pàncrees*; en català col·loquial no hi ha cap paraula equivalent a *sàri* del mandinga i hem d'utilitzar una paràfrasi, o una paraula del llenguatge especialitzat, per referir-nos-hi:

MANDINGA	sàri	interval entre les incisives superiors (esp. diastema)
----------	------	--

També trobem diferències entre les llengües en les relacions que estableixen entre certes parts del cos i determinades emocions o estats psicològics. En català solem relacionar-los amb el cor (*trencar el cor a algú* vol dir causar-li una gran aflicció); però això no ha de ser igual en totes les llengües, que poden tenir el fetge o un altre òrgan intern com a seu de les emocions:

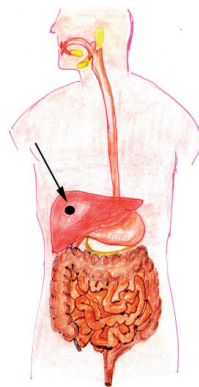
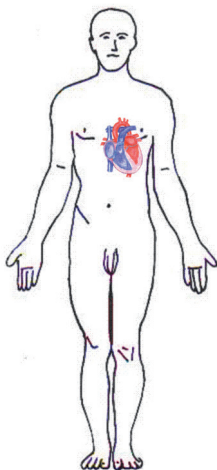
MANDINGA

jusufara
cor/fetge + trencat
angoixa

AMAZIC

†•⊙• (tasa)
fetge
amor matern, tendresa

Notem que en català, quan volem dir a algú que no s'amoïni gaire per alguna cosa, li diem: *no t'hi posis pedres al fetge!*, i si fem un gran esforç correm el risc de *treure el fetge per la boca*. En canvi, sentiments com l'amor o l'angoixa, els situem més aviat al cor, igual que alguns estats físics relacionats amb l'aparell digestiu (*coragre*).

6 3. Signes, símptomes, malalties i tractaments

En moltes cultures, alguns estats psicològics i problemes de salut mental (angoixa, depressió, etc.) s'expressen mitjançant expressions que deixen veure que hi ha hagut una somatització de l'estat psíquic, en el sentit que fan referència a un dolor en una part del cos (com en català a ***Veure tants nens desnudats fa mal al cor***). Aquest fet ha provocat malentesos en les consultes i alguns pacients que deien que tenien dolor al cor han estat sotmesos a múltiples proves cardiològiques que no han donat cap resultat positiu, perquè no es tractava de cap problema de cor sinó d'un estat psicològic de depressió (exemple tret de *El Periódico de Cataluña*, 20 de juliol de 2009).

Els noms de les malalties també poden implicar categoritzacions diferents. Al Magrib la varicel·la s'anomena 'la vermella'. Aquest nom no respon a la vermellor de les vesícules que provoca la malaltia, com podríem pensar, sinó al color de les teles amb què se sol cobrir els nens afectats per la varicel·la com a protecció ritual. La mateixa malaltia pot rebre els noms següents en mandinga:

MANDINGA	fùtú	cuscús varicel·la
	sèréj	mill cuit com l'arròs varicel·la

En algunes cultures la manera d'administrar els medicaments pot fer que els parlants els categoritzin d'una manera diferent de com ho fem aquí. Això pot explicar per què alguns pacients que presenten un quadre respiratori de vies baixes, amb tos i expectoració, suggereixen al professional de la salut que el que necessiten és un ***matrimonio***. L'origen del nom ve del fet que en alguns països llatinoamericans, com Colòmbia, en aquests casos se sol receptar una combinació d'antibiòtic i antigripal, que els parlants anomenen ***matrimonio***.

En alguns països llatinoamericans, es fa referència a l'inici de la menstruació amb el verb *enfermar*. És clar que es tracta d'una manera eufemística de fer-hi referència, un fet freqüent arreu del món, que resulta molt poc transparent si no es coneix. Aquesta denominació, però, implica també la inclusió de la menstruació dins la categoria de malaltia (de manera que podríem situar aquest exemple igualment dins l'apartat anterior).

Dins la comunitat mandinga, d'altra banda, es creu que les dones embarassades no poden estar-se despullades a l'aire lliure, perquè això podria fer que el nen nasqués amb problemes mentals, o amb un quocient intel·lectual molt baix.

Al Marroc es considera que els nounats són els més susceptibles de patir mal d'ull, per això no se'ls ha de mirar gaire ni fer-los compliments directes. Les mares els protegeixen amb talismans i amb la recitació de versets alcorànics.

8 5. Termes de parentiu

Les paraules que es refereixen als membres d'una família no sempre es poden traduir per una paraula que sigui del tot equivalent en una altra llengua:

SONINKÉ	gida xoxone	CATALÀ	germà o germana gran
		CATALÀ	germà o germana petit/-a
XINÈS	哥哥/姐姐 gēgē / jiějie	CATALÀ	germà / germana gran
	弟弟/妹妹 didi / mèimèi	CATALÀ	germà / germana petit/-a

No hi ha una paraula que es refereixi a tots els germans / germanes: sempre s'és o germà gran, o germà petit.

CATALÀ	fill / filla
	Nom que es dóna a una persona o animal en relació al seu pare i a la seva mare (DIEC)
WÒLOF	doom
	Designa, a més dels propis fills, tot fill d'un germà gran o d'un germà petit del mateix sexe que un mateix (nebots, per a un català). També designa els fills del germà de l'esposa o del marit.

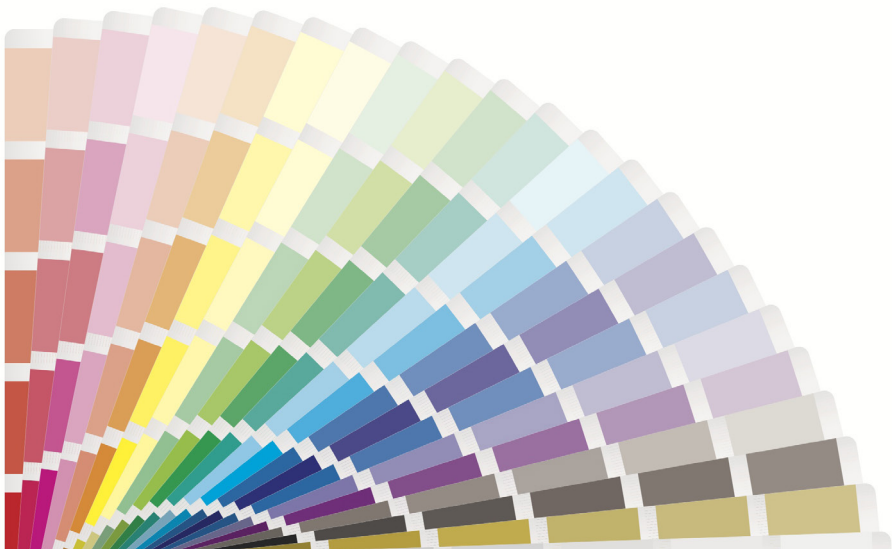
En wòlof, com en altres llengües, alguns nebots també poden ser anomenats amb la mateixa paraula que els fills (i les ties poden ser anomenades *mares* o els oncles, *pares*).

6. Termes bàsics per als colors

No totes les llengües tenen el mateix nombre de termes bàsics per a anomenar els colors; la segmentació de la gamma cromàtica en unitats bàsiques no és igual en totes les llengües: un amazic que tingui dificultats per utilitzar els termes *blau* i *verd* en català no necessàriament té problemes de vista (com un català que no sàpiga distingir si un objecte és *blu* o *azzurro* en italià).

AMAZIC	ⵝⵣⵣⵣⵉⵛ (azgzaw)	blau / verd
UCRAÏNÈS	червоний (červónyi)	vermell / porpra
CATALÀ	blau	
ITALIÀ	blu	blau fosc
	azzurro	blau clar
UCRAÏNÈS	блакитний (blakýtnyj)	blau fosc
	голубий (holubýj)	blau clar

10 7. Espai i temps

Molts dels termes que fan referència al temps deriven de termes referits a l'espai. De l'*aquí* / *allà* passem a l'*ara* / *aleshores*. Per això podem arribar cap *allà* a les cinc o recordar el que vam fer un any *endarrere*. En totes les llengües el temps és una línia recta on el punt de referència és l'*ara* (l'avui).

CATALÀ		PANJABI
abans-d'ahir		ਪਰਸੋਂ (parsō)
ahir		ਕੱਲ (kállh)
avui		ਅੱਜ (ajj)
demà		ਕੱਲ (kállh)
demà passat		ਪਰਸੋਂ (parsō)

En català la distinció temporal és tripartida: ahir – avui – demà. En moltes altres llengües, com el panjabi, la distinció és dual: ara (avui) – no ara (demà, ahir). En panjabi, com veiem, es fa servir un mateix terme per fer referència a ahir i a demà (un dia de distància, en el passat o el futur, comptant des d'avui), i un altre per a abans-d'ahir i demà passat (dos dies de distància). Notem que la paraula catalana *aleshores* també pot fer referència al passat i al futur.

8. Parts del cos, espai i temps: oralitat i gestualitat

L'espai, i de retruc el temps, també estan relacionats amb les part del cos. La cara, el ulls o el pit, per exemple, es relacionen amb el davant, mentre que l'esquena equival al darrere. I això sembla general per a totes les llengües. El que varia és la relació entre la distinció *davant / darrere* (espai) i la distinció *abans / després* (temps):

DUALA	mbúsa	esquena	bosó	cara
	ómbusa	darrere	óbošo	davant
	ómbusa	després	óbošo	abans

Si en català situem el passat al darrere (a l'esquena) i el futur al davant (davant de la cara o dels ulls), en altres llengües la relació pot ser la inversa: el futur és al darrere (no el veiem, no el coneixem) i el passat al davant (el coneixem, l'hem vist).

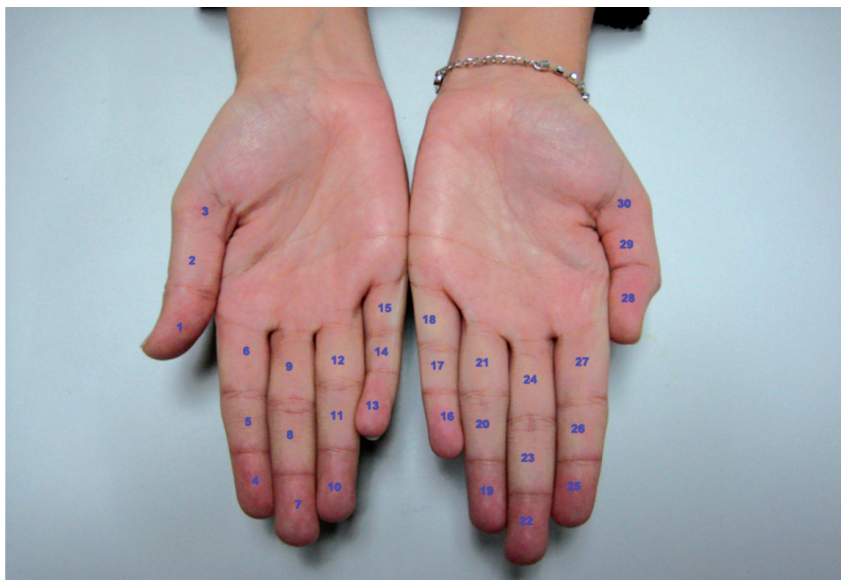

Els moviments de les mans amb què fem referència al passat i al futur, doncs, poden ser diferents en els dos tipus de llengües: en llengües com el català fem girar els dits en posició horitzontal cap endavant per indicar futur i cap enrere per marcar el passat. En altres llengües els mateixos moviments poden voler dir exactament el contrari.

12 9. Comptant amb els dits i les mans

Totes les cultures fan servir els dits i les mans per comptar (d'aquí els nostres *dígits*). Però els gestos associats a cada número poden variar molt d'una llengua a una altra. Per als haussa, per exemple, 'cinc' s'expressa amb el puny tancat i 'deu' amb les dues mans juntes amb tots els dits aparellats; la mà estesa és un signe de maledicció.

A diversos països, generalment amb presència de persones musulmanes (Pakistan, Índia, Senegal, etc.), es pot comptar fins a 30 amb els dits: es compten tres segments a cada dit, els corresponents a les tres falanges.

10. Sí i no a la parla i en el llenguatge gestual: quan sí vol dir no i no vol dir sí, o el cap es mou al revés

Les respostes a algunes preguntes que contenen un **no** poden ser respostes de manera diferent de com ho fem en català:

XINÈS / UCRAÏNÈS / PANJABI

- No has tingut febre?

- Sí (=no) (=Sí, és cert que no n'he tingut)

- No has tingut febre?

- No (=sí) (=No, no és cert que no n'he tingut)

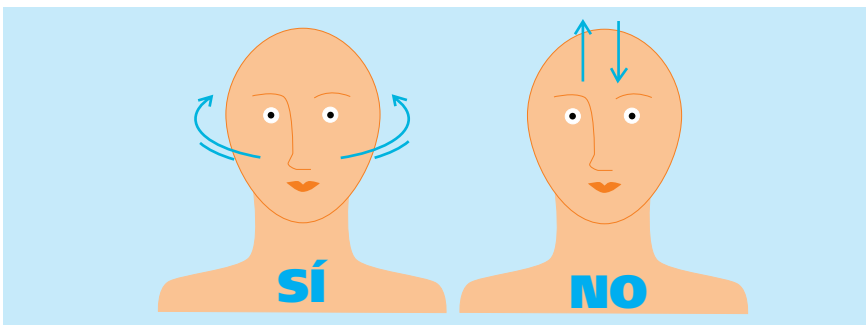
XINÈS I MOLTES ALTRES LLENGÜES

- Aquestes són les pastilles que t'has pres? / Ho has entès?

- Sí.

Pot ser que **sí**, però també pot ser que **no**: pot ser que no siguin les pastilles que s'ha pres o que no hagi entès res. Respondre **no** a una pregunta tancada (de resposta **sí / no**) seria considerat molt ofensiu cap a una persona estrangera (o que es pugui considerar que té un "estatus" superior).

També s'ha de tenir en compte que en algunes llengües, com ara el búlgar, el moviment del cap que es fa per respondre **sí** o **no** és el contrari del que faríem en català.

- 14 GALI-Salut és una branca del Gabinet d'Assessorament Lingüístic per a la Immigració (GALI) de la Universitat de Girona.

Trobareu més informació a www.gali-salut.udg

Les llengües citades:

	on es parla	nombre parlants aprox. (com a primera llengua)
Amazic	Marroc, Algèria, Mauritània, Mali, etc.	27,5 milions
Anglès	Regne Unit, Estats Units, etc.	321 milions
Búlgar	Bulgària, Ucraïna, Romania, Moldàvia, etc.	6,6 milions
Duala	Camerun	90.000
Hausa	Nigèria, Níger, Sudan, Camerun, etc.	30 milions
Italià	Itàlia, Suïssa, Croàcia, Eslovènia, etc.	54 milions
Mandinga	Gàmbia, Senegal, Guinea Bissau, etc.	Més d'un milió
Panjabi	Pakistan, Índia	82 milions
Ucraïnès	Ucraïna, Rússia, Polònia, etc.	36 milions
Soninké	Gàmbia, Senegal, Mali, Mauritània	1,3 milions
Xinès mandarí	Xina, Taiwan, Singapur	930 milions
Wòlof	Gàmbia, Senegal, Mauritània	3,7 milions

Dades extretes de Lingüamón-Casa de les Llengües (http://www10.gencat.cat/casa_llengues/AppJava/ca/index.jsp), excepte les del duala i del mandinga.

GALI-Salut

www.gali-salut.udg

gali@udg.edu

Telf. 972 41 88 20

Gabinet d'Assessorament Lingüístic per a la Immigració (GALI)

Universitat de Girona

Plaça Ferrater Mora, 1

17071 Girona

Universitat de Girona